

**Unios notatserie
nr. 4/2014**

**Handelsavtaler
og handel med tjenester**

Liz Helgesen, seniorrådgiver
Åshild Olaussen, seniorrådgiver

Oslo 9. september 2014

Innhold	Side
Hovedprinsippene for internasjonal handel.....	3
TISA – the Trade in Services Agreement	4
TTIP – The Transatlantic Trade and Investment Partnership	6
Handelsavtaler og bærekraft.....	9
Unios videre arbeid med handelspolitikken	10

Unios notatserie på www.Unio.no (utdrag)

- Nr 1 2006 Pensjonsopptjening for studier
- Nr 1 2007 Tjenestedirektivet – en oversikt
- Nr 8 2007 Arbeidsmiljø, sykefravær og inkludering
- Nr 1 2008 Unios innspill til Likelønnskommisjonen januar 2008
- Nr 4 2008 Skift/turnus og deltid
- Nr 5 2008 Kan ny AFP i privat sektor overføres til offentlig sektor?
- Nr 1 2009 Makt og innflytelse i EU – fagbevegelsens rolle
- Nr 5 2009 Offentlig tjenestepensjon – om meklingsresultatet 2009
- Nr 2 2010 Ny pensjonistbeskatning - kommentarer til regjeringens forslag
- Nr 3 2010 Skattlegging av pensjonsinntekt - Unios høringssvar
- Nr 6 2010 Kombinasjon arbeid og pensjon
- Nr 1 2011 Brutto er best
- Nr 5 2011 Uførepensjon og skatt
- Nr 7 2011 Kunnskapskommunen
- Nr 1 2012 På arbeidsgivers nåde - privat tjenestepensjon
- Nr 2 2012 Er forskning arbeid?
- Nr 5 2012 Hybriden – tjenestepensjon à la carte
- Nr 6 2012 Frontfagsmodellen – modell under press
- Nr 7 2012 Hybriden – Unios høringssvar
- Nr 1 2013 Yngre årskull og offentlig tjenestepensjon
- Nr 2 2013 Trygdedrøftingene 2013
- Nr 4 2013 Unios hovedkrav og forventninger til en ny regjering
- Nr 5 2013 Ny uførepensjon i offentlig tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2013 Ny uførepensjon i privat tjenestepensjon fra 2015
- Nr 7 2013 Unios kommentarer til Stoltenberg-regjeringens forslag til statsbudsjett for 2014
- Nr 8 2013 Unios kommentarer til Solberg-regjeringens forslag til endringer i statsbudsjettet 2014
- Nr 1 2014 Unios innspill til regjeringen Solberg i forkant av 2015-budsjettet
- Nr 2 2013 Unios kommentarer til Revidert budsjett 2014 og Kommuneproposisjonen 2015

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringssaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

09. september 2014

Utenrikshandel er en viktig del av norsk økonomi. Både varehandel og tjenestehandel reguleres av en rekke avtaler og reguleringer. Verdens handelsorganisasjon, WTO, ble etablert for å bygge ned ulike handelsbarrierer og sikre vareflyt (og tjenesteflyt) og friest mulig konkurranse. Parallelt med forhandlinger innad i WTO, og ikke minst i forlengelsen av den mislykkede siste forhandlingsrunden i WTO, forhandler mange land ulike handelsavtaler på siden av WTO-systemet, både regionalt, bilateralt og plurilateralt. Det foregår med andre ord en rekke frihandelsavtale-forhandlinger.

I dette notatet ser vi nærmere på to av de pågående forhandlingene, som begge omfatter handel med tjenester, som begge har betydning for Norge og som begge berører offentlig sektor. Det dreier seg om TISA (the Trade in Services Agreement) og TTIP (the Transatlantic Trade and Investment Partnership). TISA-forhandlingene berører oss direkte, da Norge er part i forhandlingene. TTIP er forhandlinger som pågår mellom USA og EU, og berører Norge indirekte gjennom EØS-avtalen.

Notatet ser også nærmere på hvordan bærekraft og menneskerettigheter blir forsøkt inkludert i ulike handelsavtaler.

Hovedprinsippene for internasjonal handel

Verdens handelsorganisasjon, WTO, ble etablert for å bygge ned ulike handelsbarrierer og sikre vareflyt (og tjenesteflyt) og friest mulig konkurranse. Like vilkår og ikke-diskriminering er viktige prinsipper som ligger til grunn for avtalene i WTO-systemet, så vel som bilaterale og plurilaterale avtaler utenfor WTO-systemet.

Tjenesteproduksjon blir en stadig større og viktigere del av økonomien, og handel med tjenester utgjør en stadig større del av verdenshandelen. På samme måte som man innenfor varehandelen har etablert avtaler for å bygge ned barrierer som oppleves som handelshindrende (f.eks. toll på import), etableres det også avtaler for å fjerne barrierer for markedsadgang på tvers av landegrensene for tjenestenæringene. Barrierene innenfor tjenestehandel dreier seg gjerne om offentlige reguleringer, subsidier eller kravspesifikasjoner til for eksempel sikkerhet eller kompetanse. Dette er gjerne regler og ordninger land har utviklet for å sikre kontroll over eller kvaliteten ved sin tjenesteproduksjon. Men slike barrierer oppleves som et hinder for frihandel, og i forhandlingene om tjenestehandel blir nedbygging av slike barrierer et sentralt mål.

Gjennom WTO og de multilaterale handelsavtalene etableres et internasjonalt regime og et sett av regler for handel med tjenester. Den første multilaterale avtalen for handel med tjenester, Generalavtalen om handel med tjenester - GATS, ble etablert i forbindelse med opprettelsen av WTO i 1995. Den bygger på to viktige ikke-diskrimineringsprinsipper, som også ligger til grunn for TISA og TTIP:

- Bestevilkårsprinsippet (Most Favoured Nation Treatment), som innebærer at ingen land skal kunne behandles dårligere/ få dårligere betingelser enn det landet som blir behandlet best/har de beste betingelsene blant avtalepartnerne. Med andre ord,

de beste betingelsene om markedsadgang som er gitt til ett land, må automatisk utvides til å gjelde alle de andre deltakende landene.

- Prinsippet om nasjonal behandling (National Treatment), som innebærer at tilbydere av tjenester fra andre land skal få like gode vilkår som nasjonale tjenestetilbydere. Ved forhandlinger om avtalen, kan enkeltland spesifisere unntak fra dette prinsippet og på den måten legge begrensninger for nasjonal behandling på gitte tjenesteområder, som f.eks. utdanningstjenester.

I utgangspunktet omfattes alle former for tjenester av avtalene, både offentlige og private.

TISA – the Trade in Services Agreement

Norge deltar sammen med 49 andre land i forhandlinger om den såkalte TISA-avtalen. Formålet er å styrke den internasjonale handelen med tjenester. De 50 landene, som alle er medlemmer av WTO, utgjør 70 prosent av global tjenestehandel.

TISA –forhandlingene kom som en reaksjon på at man ikke lyktes i å komme i havn med GATS-forhandlingene i den siste forhandlingsrunden i WTO (Doha-runden). En gruppe land, deriblant Norge, som var blant de som ønsket å gå lengst i å liberalisere tjenestesektoren, valgte å innlede egne samtaler om en tjenestehandelsavtale i 2012. Selve forhandlingsrunden startet i 2013 og det er ønskelig at avtalen skal være ferdigstilt i løpet av 2015. TISA bygger på GATS, og til tross for at forhandlingene pågår utenfor WTO-regi har de landene som forhandler TISA som siktemål å integrere avtalen i WTO. Det er derfor lagt opp til at andre WTO-medlemmer som ønsker det og som er enig i de målsettinger gruppen har stadfestet i rammeverket, skal kunne innlemmes i forhandlingene underveis i prosessen.

TISA omfatter i utgangspunktet alle typer tjenester og alle former for tjenesteutøvelse. Som i GATS operer TISA med fire former for internasjonal handel med tjenester:

1. Grensekryssende tjenester (for eksempel fjernundervisning fra et universitet i et annet land)
2. konsum i utlandet (for eksempel utenlandsstudier)
3. kommersiell tilstedeværelse (for eksempel at utenlandske selskaper etablerer skole i Norge)
4. bevegelse av personer (for eksempel at utenlandske lærere følger med selskap som er etablert i Norge og underviser her).

Handel med tjenester har etter hvert hatt en større vekst enn handel med varer, og utgjør en stadig større andel av verdensøkonomien. Det er derfor et sterkt press fra tjenesteindustrien for å få tilgang til så store tjenestemarked som mulig. Norske selskaper innenfor tele-, shipping- og energitjenester har for eksempel stor interesse av å få markedsadgang for disse tjenestene i andre land.

TISA består av en rammeavtale som inneholder generelle regler og ordninger, så og si identisk med GATS. Det inkluderer blant annet prinsippet om nasjonal behandling. Men mens man i GATS-forhandlingene spesifiserte hvilke områder man ville inkludere i avtalen

(en positiv liste) skal man i TISA spesifisere hvilke områder som ikke skal inkluderes. Med andre ord gjelder nasjonal behandling automatisk i alle tilfeller og innenfor alle sektorer med mindre de er eksplisitt unntatt. I praksis kan dette innebære at offentlig støtte til for eksempel sykehus eller skoler vil bli oppfattet som uheldige og konkurransevridende subsidier (ikke like vilkår) og enten må kuttes eller gjøres likeverdig tilgjengelig for utenlandske private tilbydere. Det kan med andre ord få store konsekvenser dersom myndighetene unnlater å beskytte viktige tjenesteområder. De ulike landenes unntak vil også kunne bli utfordret i de løpende forhandlingene.

Reaksjoner mot TISA

Internasjonal fagbevegelse, blant annet PSI og EI¹, har kommet med sterk kritikk av TISA-forhandlingene. Det er en bekymring for at avtalen vil svekke muligheten for å beskytte offentlig tjenester fra konkurranse og liberalisering. TISA, på samme måte som GATS, har en dynamikk som innebærer stadig høyere liberaliseringsnivå for handel med tjenester og økende markedsadgang. Det innebærer at unntak man har fått gjennomslag for, for å beskytte offentlig tjenester, vil kunne bli utfordret i nye forhandlingsrunder og stadig bli gjenstand for forhandlinger. Samtidig er det slik at når man først har åpnet for markedsadgang innenfor et tjenesteområde, kan man ikke reversere det. PSI har påpekt hvordan dette bidrar til en forhandlingsdynamikk på de private bedriftenes premisser. De som forsvarer offentlig interesser og ønsker å beskytte særskilte offentlige tjenesteområder fra å være omfattet av avtalen, må kjempe og vinne ved hver forhandlingsrunde. Mens de private interessene bare behøver å vinne en gang.

Både PSI og EI argumenterer for at det burde være en enkel sak å holde offentlige tjenester utenfor avtalen.

Norsk posisjon

Det har ikke vært mye offentlig debatt om Norges deltakelse i TISA-forhandlingene. Norges innledende tilbud i forhandlingene tar utgangspunkt i de forpliktelsene Norge hadde i GATS, og ble lagt fram 15. november 2013. I Norges tilbud er tjenester som utøves av offentlig myndighet ikke inkludert. Det vil si at tilbudet lister unntakene fra hovedregelen om ikke å forskjellsbehandle utenlandske tjenester på det norske markedet. Norge har altså listet opp alle de ulike tjenesteområdene hvor Norge vil beholde retten til å kunne gi særskilte vilkår, som for eksempel offentlig støtte (subsidiert). Den norske listen er lang og inneholder blant annet posttjenester, audiovisuelle tjenester, ulike distribusjonstjenester (f.eks. elektrisitet), offentlige utdanningstjenester, sykehustjenester, helse- og sosialtjenester. Norge har med andre ord lagt de nødvendige beskyttelsene av vitale offentlige tjenester, inkludert nye tjenester som per i dag ikke eksisterer, inn i sitt forhandlingstilbud.

Videre har Norge listet opp positivt de delene av det norske markedet som er åpne for utenlandske tjenester og der disse gis markedsadgang på like vilkår som norske tjenestetilbydere.

Tilbudet gjenspeiler ambisjonsnivået i de mest forpliktende frihandelsavtalene som Norge har inngått.

¹ PSI (Public Services International) og EI (Education International) er globale fagforeningssammenslutninger av henholdsvis fagforening for offentlig ansatte og fagforeninger for lærere.

Vurderinger

En av de største utfordringene med TISA er at alle tjenester i utgangspunktet er omfattet av avtalen, og at målet med avtalen er å tilrettelegge for stadig økende frihandel gjennom en stadig utvidelse av markedsadgang. I kombinasjon med det faktum at når markedsadgang først er etablert, så er den nesten irreversibel, skaper det et press mot økt liberalisering av tjenester som det kan være politisk ønskelig å beskytte mot konkurranse.

I Norge har vi nå en regjering som blant annet har uttalt følgende: «Regjeringen mener i utgangspunktet at produksjon av velferdstjenester skiller seg lite fra andre tjenester. Bruk av konkurranse stimulerer til verdiskaping, bedre tjenester og effektivisering. Det er nødvendig at konkurranse blir et gjennomgående element i offentlig virksomhet».

Dersom denne holdningen etter hvert også blir gjenspeilet i norske forhandlingstilbud, kan vi få store utfordringer med å beholde en rekke nasjonale politiske ordninger som konsesjonsordninger, kravspesifikasjoner til for eksempel kompetanse eller sikkerhet, subsidier og andre offentlig reguleringer.

Men så langt er ikke Unio kjent med at Norge har signalisert noen ny retning i forhandlingen.

TTIP – The Transatlantic Trade and Investment Partnership

TTIP dreier seg om pågående forhandlinger mellom EU og USA om handels- og investeringspartnerskap. Forhandlingene startet sommeren 2013, men samtaler og planer om en felles handelsavtale strekker seg mange år tilbake. Ved forhandlingsoppstart var målsettingen å avslutte arbeidet høst-14. Det har lenge vært klart at dette tidskjemat ikke holder. Våren-2015 satt som ny deadline.

TTIP omfatter følgende hovedområder: markedsadgang, ikke-tariffære handelshindringer og regler og prinsipper for globale handelsutfordringer.

Målsettingen med avtalen er å skape økonomisk vekst ved å eliminere handelsbarrierer for å forenkle kjøp og salg av varer og tjenester mellom EU og USA. Dersom partene lykkes med en avtale, vil den dekke mer enn 40 prosent av globalt GDP og stå for en større andel av verdenshandel og –investeringer.

Utover partenes åpningstilbud er det lite konkret informasjon fra forhandlingsprosessen. Europeisk fagbevegelse (ETUC) deltar, sammen med europeiske arbeidsgivere og andre interessenter i EU-kommisjonens «referansegruppe» til forhandlingsprosessen. I forbindelse med forhandlingsrundene er det imidlertid gjennomført åpne konsultasjonsrunder med «stakeholders» og EU-parlamentet hadde i juli en debatt om TTIP.

Selv om informasjon om hva det forhandles om er begrenset, er det klart at tjenestehandel står sentralt. Det forventes en vridning fra offentlige til private tjenester, da offentlige tjenester og offentlige anskaffelser anses som et lukket og økonomisk attraktivt handelsområde. Høynivågruppen (HLWG) for TTIP framhever eksempelvis liberalisering og tilgang til nye markeder som grunnleggende for inngåelse av avtaler:

“The HLWG recommends that in the services area the goal should be to bind the highest level of liberalization that each side has achieved in trade agreements to date, while seeking to achieve new market access by addressing remaining long-standing market access barriers,

recognizing the sensitive nature of certain sectors. Furthermore, we recommend that the agreement include binding commitments to provide transparency, impartiality, and due process with regard to licensing and qualification requirements and procedures, as well as to enhance the regulatory disciplines included in existing U.S. and EU trade agreements.”

Videre anslås det at hele 80 prosent av den totale, potensielle gevinsten av en avtale vil kunne tilskrives reduksjon i ikke-tariffære handelsbarrierer, sammen med liberalisering av handel med tjenester og offentlige anskaffelser.

I forslaget til avtale legges det opp til et kapittel om investeringsbeskyttelse (investor-stat disbutt ordning, ISDS). Dette for å redusere investorers økonomiske risiko og fremme forutsigbarhet. Gjennom ISDS bindes nasjonale rammebetingelser til det tidspunktet investeringene foretas. Det innebærer eksempelvis at investorer som mener at nyere lovgivning eller politiske beslutninger virker negativt på deres virksomhet, kan kreve økonomisk kompensasjon fra virksomhetens «vertsland». I det foreslåtte ISDS-kapitlet legges det opp til en privatrettslig domstol med myndighet til å avgjøre tvister mellom selskap og nasjonale «vertsmyndigheter».

Reaksjoner mot TTIP

Europeisk (ETUC) og amerikansk (AFL-CIO) fagbevegelse er i hovedsak positive til TTIP. I en felles uttalelse framheves potensialet for jobbskaping og økonomisk vekst. ETUC og AFL-CIO er opptatt av at avtalen må bidra til å sikre full sysselsetting, anstendig arbeid og økt levestandard. Organisasjonene omtaler dette som en transatlantisk gullstandard for miljø og sosiale forhold.

Selv om begge organisasjoner er positive til en handelsavtale, er AFL-CIO mer proteksjonistisk enn ETUC. Amerikansk fagbevegelse mener eksempelvis at tidligere erfaringer med amerikanske frihandelsavtaler heller er økt arbeidsledighet enn jobbskaping. AFL-CIO er følgelig tilhengere av ordninger som understøtter amerikanske arbeidsplasser, som «Buy America og «Jones act».

Standarder for medbestemmelse, arbeidstakervern og utvikling er høyere i Europa enn i USA. Amerikansk fagbevegelse ser følgelig en mulighet til å heve standarder på dette området. Europeisk fagbevegelse er tilsvarende bekymret for at TTIP bidrar til å forringe europeiske standarder og europeisk arbeidsliv.

Investor-stat disputtordning (ISDS) skaper stor motstand i fagbevegelsen og deler av NGO-miljøene. I tillegg har også EUs ombudsmann, deler av EU-parlamentet og den nye EU-kommisjonspresidenten uttalt seg kritisk. Kritikken er knyttet til at bruk av ISDS i etablerte demokratier gir signal om manglende tro på egne rettsinstanser. Det argumenteres med at en slik åpning for bruk av privatiserte domstoler svekker demokrati til fordel for sterke økonomiske aktører. Det vises til en rekke eksempler på internasjonale selskaper som har vunnet gjennom med store økonomiske krav overfor «vertsland» etter endring i lovgivning².

EU-kommisjonen har gjennomført en åpen høring om ISDS i TTIP. Kommisjonen mottok mer enn 150 000 innspill. Den enorme responsen er et uttrykk for kontroversene knyttet til ISDS. Hvordan kommisjonen tar i bruk rådene som kom gjennom høring er uklart.

² Et eksempel er Philip Morris, som med hjemmel i frihandelsavtalen mellom Australia og Hong Kong, saksøkte den australske staten for nærmere 3 milliarder kroner etter vedtak som hadde formål om å redusere røyking blant ungdom.

TTIP-forhandlingenes lukkethet er kritisert fra flere hold. Dette er tatt opp i forbindelse med åpne konsultasjoner og det er debattert i EU-parlamentet.

Norsk posisjon

TTIP-avtalen vil ha ringvirkninger over hele verden. Ettersom EU og USA er Norges viktigste handelspartnere vil realisering av TTIP få store konsekvenser for Norge. Norge og EFTA er naturlig nok ikke involvert i forhandlingene, men norske myndigheter driver aktivt research og nettverksarbeid for å få kjennskap til hva det forhandles om og hvordan forhandlingene forløper. I tillegg jobber myndighetene med å skape nasjonalt handlingsrom (eller gjennom EFTA) i avtaleprosessen og etter en eventuell avtaleinngåelse.

Den norske regjeringen har utarbeidet en rapport som tar for seg mulige konsekvenser av TTIP for Norge (april, 2014). Rapporten er utarbeidet av Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) med innspill fra ulike fagdepartement. I rapporten vises det til at deler av TTIP antakelig vil falle direkte innenfor EØS-avtalen, mens andre deler kan Norge muligens be om å få inkludert i avtalen. Norge *kan* også forsøke å fremforhandle en liknende avtale. Hvorvidt norske myndigheter velger den ene eller andre tilnærmingen er et åpent spørsmål.

NFD-rapporten tar for seg TTIP generelt med positive konsekvenser for Norge. Mulige utfordringer knyttet til fiskeindustri og norske investorer i USA og muligheter for næringslivet generelt vektlegges. Det framheves også at en avtale mellom USA og EU kan generere mer handel med tjenester med Norge. Som nevnt tidligere, er det mulig at mye av denne økningen ligger i handel med velferdstjenester som i dag er offentlige tjenester.

I rapporten redegjøres det også for planer om norske myndigheters oppfølging. Det foretas også koblingen til andre handelsprosesser (eks TISA), utover det står det lite om tjenestehandel.

Vurdering

TTIPs betydning for økt handel med tjenester og endring i arbeidstakerstandarder er nevnt. Dette vil kunne få innvirkning på Unio-medlemmers arbeidsliv. I tillegg vil også arbeidet med «regulatoriske handelshindre» være av relevans. Regulatoriske handelshindringer skal reduseres gjennom samarbeid om utvikling og/eller harmonisering av regelverk. Rammene for dette arbeidet er fremdeles uklare og partenes egne målsettinger synes å være flytende og vil utvikles i løpet av forhandlingene.

En av konklusjonene fra høynivåarbeidsgruppen mellom EU og USA er å forhandle om lisens- og kvalifikasjonskrav. I NFD-rapporten vises det eksempelvis til mulige ønsker om «praktiske harmoniseringskrav» (lisens- og kvalifikasjonskrav) innen følgende yrker: - «Helsepersonell som leger, tannleger og sykepleiere - Regnskapsførere, revisjon og advokatvirksomhet – Ingeniørvirksomhet»

Lisens- og kvalifikasjonskrav er også et tema i TISA-forhandlingene. Hvorvidt TTIP vil gå lengere enn TISA, vil avhenge av hva man eventuelt oppnår i TISA og tidsrammene for de to prosessene.

I NFD-rapporten betegnes direktiver som regulerer godkjenning av yrkeskvalifikasjoner mer som "arbeidsmarkedsdirektiver" enn utdanningsdirektiver. Der Unio ser kravene som garantier for kvalitet og kunnskap, ser myndighetene utvikling av direktivet som utviklet for å fremme felles arbeidsmarked i EØS.

Handelsavtaler og bærekraft

Innholdet i frihandelsavtaler har endret seg over tid. Mens avtalene tidligere var begrenset til varer og tollsatser, er gjerne tjenester, immaterielle rettigheter og investeringer inkludert i den «nye generasjonens» avtaler.

Internasjonal fagbevegelse har et stort engasjement og mange krav til hvordan frihandelsavtaler kan bidra til bedre samfunn og økonomisk vekst. Motstand mot ISDS er nevnt. Avtaletekst med referanse til sosiale- og miljømessige standarder og arbeidstakerrettigheter er (bl.a etter krav fra fagbevegelsen) inne i EU og EFTAs frihandelsavtaler.

EUs bærekraftkapitler inkluderer økonomisk, sosial og miljømessig utvikling. I dette kapitlet vises det også til at sivilsamfunn involveres i oppfølging av avtalen på dette området og EUs sosiale og økonomiske komite (der arbeidsgiver-, arbeidstaker- og NGO-grupper er likt representert) har et formelt ansvar for oppfølging. I forkant av oppstart av handelsavtaler med nye land/partnere gjennomfører også EU-kommisjonen en uavhengig konsekvensutredning med fokus på bærekraft (sustainability impact assesment SIA). Studien diskuteres med sivilsamfunnsrepresentanter før offentliggjøringen. EU har mao en viss åpenhet med tanke på valg av handelspartner og oppfølging av bærekraftkapitlet.

EFTA innførte "bærekraftkapitel" i sine handelsavtaler f.o.m. sommeren 2010. EFTA har imidlertid ikke, som EU, noe systematisk oppfølging av bærekraftkapitlet eller gitt EFTA KK (som tilsvare EU's sosiale og økonomiske komite) mandat til oppfølging eller involvering ifbm avtaleprosessen. Det foreligger heller ingen åpen konsekvensutredning i forkant.

Pr i dag har EU handelsavtaler med 50 partnere (enkeltpart eller handels sammenslutninger). Ved slutten av 2013 hadde EU 10 ferdigforhandlede avtaler, men som ennå ikke var realisert (blant annet EU-Ukraina) og 12 pågående forhandlinger (bl.a TTIP og TISA).

Pr i dag har EFTA handelsavtaler med 25 frihandelsavtaler med 35 partnere utenfor EU. EFTA forhandler med flere partnere.

Menneskerettighetssituasjonen i flere av landene EFTA (og EU) velger å gå i dialog med og/eller forhandle med er problematisk. I EFTA vises det til at valg av avtalepartner henger sammen med ønske om å hindre diskriminering i forhold til EUs eksportbedrifter (dvs EFTA følger EU), men i de senere år har EFTA i økende grad lagt vekt på å etablere handelsavtaler med land av økonomisk betydning, uavhengig av EUs prioriteringer. Dette innebærer at de landene som antas å kunne gi det største bidraget til økt handel og verdiskaping prioriteres som forhandlingsmotparter. I tillegg vises det til at det fra "norsk side vektlegges også menneskerettigheter, arbeidsrettigheter, miljø, kulturelt mangfold, bedriftenes samfunnsansvar og god offentlig forvaltning i arbeidet med EFTAs handelsavtaler" (regjeringen.no).

Det siste er vanskelig å ivareta i møte med enkelte av handelspartnerne (Som for eksempel Hviterussland, Georgia, Colombia, mfl).

Effekten av handelsavtaler måles i økt handel (eksport/import). I møte med EFTA-ministere har Unio jevnlig etterlyst en systematisk oppfølging av avtalepunktet knyttet til bærekraft. Dette for å kunne belyse hvordan handelssamarbeid kan bidra til en positiv samfunnsutvikling.

Unios videre arbeid med handelspolitikken

Både TISA-forhandlingene og TTIP-forhandlingene kjennetegnes av lukkede forhandlinger med minimalt innsyn og lite offentlig oppmerksomhet. Slik var det også i begynnelsen av forhandlingene om GATS-avtalen. Men etter hvert som fagbevegelsen og andre sosiale bevegelser begynte å engasjere seg i saken og skaffe til veie informasjon, ble det store protester mot å inkludere offentlige tjenester. Flere land som var på vei mot å åpne utdanningsmarkedet sitt, ble oppmerkssomme på hva som faktisk var i ferd med å skje. Politisk press blant annet fra Utdanningsforbundet, førte for eksempel til at den norske regjeringen trakk sitt krav overfor Sør-Afrika om å få tilgang til deres marked for høyere utdanning.

Da EUs tjenstedirektiv skulle ferdigforhandles lyktes fagbevegelsen på europeisk nivå – men også med aktiv hjelp i de enkelte land- med å holde utdanningspolitikk utenfor direktivet. Det var resultat av kombinasjon av informasjon, påvirkning og aksjon.

Med andre ord, informasjon om det som skjer og gjennom det et press for mest mulig åpenhet om prosessene, har vist seg å få betydning for tidligere forhandlingsresultat, og vil være viktig også når det gjelder TISA og TTIP. Unio vil derfor følge med på pågående prosesser, stille norske myndigheter spørsmål om det som skjer, og dele kunnskapen med medlemmer og tillitsvalgte i norsk og internasjonal fagbevegelse.

Unio vil styrke bærekraftperspektivet i internasjonal handel, blant annet gjennom arbeidet i internasjonal fagbevegelse, i dialog med norske myndigheter og gjennom Unios arbeid i EFTAs konsultative komite.

Unios notatserie

Unio har over 320.000 medlemmer : lærere, lektorer, førskolelærere, sykepleiere, forskere, politi, prester, fysioterapeuter, ergoterapeuter, diakoner, skatterevisorer, konsulenter, ledere, radiografer og maskinister

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier :
sikre full sysselsetting : øke forskningen : kjempe mot offentlig fattigdom og
privatisering av sentrale offentlige tjenester : øke verdsetningen av
utdanningsgrupper i offentlig sektor : sikre gode trygde- og
pensjonsordninger

Unio

UTDANNINGS
FORBUNDET

FORSKER
FORBUNDET

POLITIETS
FELLESFORBUND

 Presteforeningen

ergoterapeutene

 AKADEMIKER
FORBUNDET

 Det Norske Diakonforbund
The Norwegian Association of Deacons

Skatterevisorenes
Forening